

ระยะที่ 2 การเรียนรู้ช่วงวัยเด็กตอนต้น อายุระหว่าง 2 1/2 - 6 ปี

ระยะนี้เรียกว่า ระยะวัยเด็กตอนต้น (Early Childhood) หรือระยะวัยเด็กก่อนเข้าโรงเรียน เริ่มต้นตั้งแต่อายุประมาณ 2 1/2 - 6 ปี ลักษณะเด่นของเด็กวัยนี้คือ อยากเป็นอิสระ อยากเป็นตัวของตัวเอง อยากช่วยตัวเอง ชอบปฏิเสธและหัวดื้อ ไม่รู้จะตามใจใครง่าย ๆ วัยนี้จึงได้รับสมญาว่า “วัยช่างปฏิเสธ” (Negativistic Period)

ระยะวัยเด็กตอนต้นเป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่ต้องได้รับการเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆ ของสังคม ลักษณะวัยนี้คือ ความช่างพูด ชอบเจรจา และมีจินตนาการสูง เริ่มเรียนพฤติกรรมกรออยู่รวมกลุ่มกับผู้อื่นทั้งร่วมวัยและต่างวัย รู้จักเปรียบเทียบสิ่งของบางอย่างได้ สามารถสนทนาหรือเล่าเรื่องที่ตนประสบมาให้ผู้อื่นฟังได้ เลียนและเรียนรู้พฤติกรรมตามบทบาททางเพศของตนอย่างจริงจัง รู้จักว่ายอมได้รางวัลเมื่อทำตามกฎเกณฑ์ และรู้จักว่าต้องถูกลงโทษเมื่อต่อต้านระเบียบวินัย รู้จักแพ้ชนะ รู้จักให้และรู้จักรับ พฤติกรรมต่างๆ ของเด็กในวัยนี้มีลักษณะแตกต่างไปจากวัยทารกค่อนข้างมาก ส่วนพัฒนาการทางกายในช่วงนี้มีอัตราค่อนข้างช้า

การเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ ยังคงใช้การเล่นเป็นกรเรียน ซึ่งไม่มีรูปแบบซับซ้อนมากนัก มีทั้งเล่นคนเดียวและเล่นรวมกันเป็นกลุ่ม การเล่นบางอย่างเป็นการเล่นที่ผนวกความฝันปนกับความจริง เพราะเด็กยังไม่สามารถแยกแยะโลกแห่งจินตนาการออกจากความจริงได้อย่างเด็ดขาด จึงทำให้บางครั้งเด็กอาจพูดหรือเล่าเรื่องที่ไม่เป็นจริงจนผู้ใหญ่เข้าใจว่าเด็กโกหก เราอาจกล่าวได้ว่าการเล่นของเด็กเป็นธรรมชาติที่สากล เด็กทุกชาติ ทุกสังคมต้องการเล่น เพราะการเล่นช่วยเสริมพัฒนาการต่างๆ ของเด็กนานัปการ เช่น พัฒนาการทางกาย ทักษะความสามารถด้านประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส ความสนุกสนานรื่นเริงมีชีวิตชีวา พัฒนาการทางความคิดด้านเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม หรือแม้แต่ความคิดเชิงภูมิปัญญา พัฒนาทักษะในการสัมพันธ์กับเพื่อน การรู้จักเคารพกฎเกณฑ์ และอื่นๆ

เมื่อเด็กอายุประมาณ 3 ขวบ เด็กมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในทุกๆ ด้าน ที่เจริญมากคือด้านภาษา สามารถพูดได้เป็นประโยค และใช้ภาษาเป็นสื่อความหมายชัดเจนขึ้น คำศัพท์ต่างๆ เจริญขึ้นมากมาย ทำให้เด็กมีการรับรู้เพิ่มขึ้น ความสามารถในการฟังมีมากขึ้น และสามารถเชื่อมโยงความเข้าใจได้ดีกว่าวัย 2 ขวบ เด็กจะเริ่มเรียนรู้จากสื่อสมัยใหม่ได้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนต่างๆ เด็กบางคนอาจอยู่บ้านตลอดเวลาที่มีผู้ปกครองเลี้ยงดู แต่เด็กบางคนที่มีผู้ปกครองต้องทำงานในช่วงตอนกลางวันไม่มีเวลาดูแลมักนิยมส่งบุตรหลานไปเข้าสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day Care) หรือโรงเรียนเตรียมอนุบาล เพราะฉะนั้นการจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่จะมีผลกระทบต่อเด็กจึงเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึง

อย่างไรก็ตามพ่อแม่ยังคงมีบทบาทสำคัญในการอบรมดูแลบุตร การให้การศึกษาแก่เด็กในวัยนี้สำหรับบรรณารักษ์ อาจทำได้โดยการพัฒนาพ่อแม่ ครอบครัวให้มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และเตรียมที่จะเป็นครูคนแรกของลูกเพื่อส่งผ่านความรู้จากพ่อแม่ จาก

ครอบครัวไปสู่ตัวเด็ก พ่อ-แม่ควรเริ่มปลูกฝังความนึกคิด ความมุ่งมั่นในลักษณะใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นความต้องการชนิดหนึ่งของมนุษย์ในการที่จะฝ่าฟันอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2522 : 23-24)

การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ สำหรับบทบาทหน้าที่ของบรรณารักษ์ก็คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ทางอ้อม โดยจัดเตรียมทรัพยากรห้องสมุดที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กวัยทารกและวัยเด็กตอนต้น และอุปกรณ์สื่อการเรียนรู้ต่างๆ เช่นหนังสือภาพหรือนิทาน ตลอดจนสื่อทัศนวัสดุต่างๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ การนับเลข การเปรียบเทียบของสองสิ่งที่แสดงความเหมือนและแตกต่าง พัฒนาการทางสังคมและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เพื่อให้พ่อ-แม่ ผู้ปกครองเด็กได้ศึกษาและนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุตรหลาน

ระยะที่ 3 การเรียนรู้ช่วงวัยเด็กตอนกลาง อายุระหว่าง 6 - 12 ปี

วัยเด็กตอนกลาง (Middle Childhood) อยู่ในช่วงอายุประมาณ 6-12 หรือ 13 ปี เป็นช่วงวัยที่เด็กเข้าโรงเรียนแล้ว (School Age) พัฒนาการทางกายของเด็กวัยนี้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น พัฒนาการทางสติปัญญาเจริญเติบโตไปอีกลำดับขั้นหนึ่ง รู้จักใช้ความคิดว่าอะไรเป็นต้นเหตุและจะเกิดอะไรเป็นผล พัฒนาการทางสังคมขยายขอบข่ายกว้างขวาง เด็กๆ มักใช้เวลากับผู้ใหญ่อื่นๆ ที่มีใช้พ่อ-แม่ หรือบุคคลในบ้านยาวนานขึ้น รู้จักคบหากับเพื่อนร่วมรุ่นได้ดีกว่าในวัยเด็กตอนต้น

ลักษณะพัฒนาการที่สำคัญซึ่งควรบังเกิดขึ้นในช่วงวัยนี้คือ “การเตรียมตัว” เพื่อเป็นเด็กวัยรุ่นและผู้ใหญ่ที่สามารถรับผิดชอบตนเองในด้านต่างๆ ได้ เช่น หัดทำอะไรด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะเล่น เรียนและทำงานกับเพื่อนร่วมวัย เรียนรู้ที่จะให้ความเป็นเพื่อนกับผู้อื่นและสร้างมิตรภาพ วัยเด็กตอนกลางเป็นช่วงวัยของการ “วางรากฐานทางการศึกษา” ด้านความรู้พื้นฐาน ด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ที่ประณีตขึ้น (Fine motor) เช่น การทำการฝีมือ การวาดเขียนที่มีรายละเอียดมากขึ้น ซึ่งพัฒนาการต่างๆ เหล่านี้ต้องอาศัยเขาวงกตปัญญาและต้องมีวิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้องจึงจะสัมฤทธิ์ผล

บทบาทของบรรณารักษ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้คือ นอกจากจะให้บริการส่งเสริมการอ่านหรือบริการพื้นฐานของห้องสมุด เพื่อปลูกฝังนิสัยการรักการอ่านแล้ว ควรจัดให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ เช่น การวาดรูป การปั้น การเขียนร้อยแก้วและร้อยกรองอย่างง่ายๆ กิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมการออกกำลังกายโดยการเล่นที่ใช้พละกำลังแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางกาย ทางความคิดและสติปัญญา ทางอารมณ์ และทางสังคมของเด็ก

ระยะที่ 4 การเรียนรู้ช่วงวัยรุ่น อายุระหว่าง 12 - 25 ปี

ในอดีตช่วงวัยรุ่นจะอยู่ระหว่าง 12-20 ปี ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นประมาณอายุตั้งแต่ 12-25 ปี โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเด็กทุกวันนี้ต้องอยู่ในสถานศึกษานานขึ้น การเป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจต้องยืดระยะเวลาออกไป อีกทั้งรูปแบบชีวิต

สมัยใหม่ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะทางจิตใจช้ากว่ายุคสมัยที่ผ่านมา

ช่วงระยะวัยรุ่นโดยทั่วไปเป็นช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กต่อเนื่องกับความเป็นผู้ใหญ่ นับเป็นเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ถ้าเด็กวัยรุ่นผู้ใดได้ดำเนินชีวิตในช่วงเวลานี้ผ่านพ้นไปอย่างราบรื่น มีปัญหาไม่ซับซ้อนมากนัก เด็กวัยรุ่นผู้นั้นย่อมเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ด้วยดี และมักจัดการกับชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างราบรื่น แต่ถ้าเป็นไปในทางตรงกันข้าม วัยนี้จะเป็นวัยที่ประสบความยุ่งยากมาก จนนักวิชาการในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเรียกว่าเป็น “วัยวิกฤติ” ดังที่ แอริคสัน (Erickson, 1968 อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545 : 329) แสดงทัศนะว่า วัยรุ่นเป็นระยะเวลาที่มนุษย์มีความสับสนทางจิตใจมากที่สุดยิ่งกว่าวัยอื่นๆ

ช่วงวัยรุ่นนี้ถือว่าเป็นวัยเรียนในสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และ/หรืออุดมศึกษา เป็นการเรียนเพื่อให้มีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมบูรณ์ ตามหลักของจิตวิทยาพัฒนาการการศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพของคน ที่จะต้องมีการกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนได้ตอบสนอง ได้พัฒนา ได้ฝึกฝนทุกส่วนของประสาท และการศึกษาจะต้องครอบคลุม 4 คือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางสังคม

แหล่งการเรียนรู้ของคนในวัยนี้แม้จะอยู่ในสถานศึกษาเป็นหลัก ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาและศักยภาพของผู้สอนให้สอดคล้องกับความจริงก้าวหน้าของโลกและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ลืมแหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติชีวิตของเด็กในวัยนี้ นั่นก็คือ การเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนที่เรียนด้วยกัน ชุมชน ตลาด ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การศึกษาจึงต้องมีความหลากหลาย บรรณารักษ์ที่ให้บริการเด็กในวัยนี้จึงต้องมองความเชื่อมโยงให้ออกและประสานความร่วมมือกับรัฐ สถานศึกษา และจัดการแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ดังกล่าวเพื่อมุ่งไปในทิศทางเดียวกันให้ได้ ทั้งจากการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยบรรณารักษ์ต้องปรับบทบาทของตนให้เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ กระตุ้น และสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ตนสนใจ ให้เป็นผู้รู้จัก รู้ลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

ระยะที่ 5 การเรียนรู้ช่วงวัยทำงาน (25-60 ปี)

คนวัยทำงานจะเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ซึ่งได้จากการลงมือปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ และเรียนรู้จากสื่อการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่าเรียนจากสถานศึกษา นอกจากนี้ ยังสามารถเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน การทัศนศึกษา ฐานยังสถานที่ต่างๆ สถานประกอบการอื่น สื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติมากขึ้น

สถานประกอบการ คือ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของคนในวัยนี้ นอกจากจะเปิดโอกาสให้คนวัยทำงานได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่แล้ว นายจ้างหรือผู้บังคับบัญชายังมีภาระหน้าที่ที่จะต้อง

พัฒนา ให้ความรู้หรือการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพอยู่เสมอ ซึ่งนอกจากจะทำให้คนขององค์กรได้พัฒนาแล้วยังจะนำมาซึ่งผลผลิตที่มีคุณภาพยิ่งขึ้นด้วย จึงเป็นประโยชน์ต่อองค์กรโดยรวม ดังนั้น สถานประกอบการหลายแห่งจึงนิยมมีห้องสมุดไว้บริการแก่บุคลากรของตนเพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่อเนื่องของบุคลากร บรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดประเภทนี้จะเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดเฉพาะที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทาง ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของสถานประกอบการนั้นๆ จะเน้นหนักไปในด้านใด

ระยะที่ 6 การเรียนรู้ช่วงวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)

นักจิตวิทยาการเรียนรู้ยอมรับว่า ผู้สูงอายุมีความสามารถในการจำสิ่งที่เรียนใหม่ๆ ได้ด้อยกว่าคนหนุ่มสาว แต่ปัญหาที่ว่าผู้สูงอายุเรียนวิชาการใหม่ๆ ได้หรือไม่ได้นั้น ไม่เป็นที่สงสัยอีกต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่มีใครแก่เกินเรียน” สิ่งที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ของผู้สูงอายุคือ ผู้สูงอายุต้องใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อจดจำที่แตกต่างกับวัยหนุ่มสาวและต้องใช้สถานการณ์ที่ไม่เหมือนกันด้วย ข้อควรคำนึงเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุคือ

1. ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ช้าหรือเข้าใจช้าในกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องใช้สมรรถภาพทางตา หู การประสานงานกันของกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส หรือการเรียนรู้ที่ต้องใช้สมาธิหลายด้านในเวลาเดียวกัน การเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุทำได้ดี จำได้ดี เรียนได้เร็ว คือการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ที่เจาะจงเฉพาะอย่าง ไปได้โดยไม่เร่งรัด แต่เป็นไปตามกำลังของตน (Self paced)

2. ผู้สูงอายุจะยังคงตื่นตัวกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถ้ามีสิ่งใหม่ๆ ที่ทำให้ผู้สูงอายุสนใจได้เรียนปัญหาที่มักประสบเสมอๆ ก็คือ สารเนื้อหาสำหรับเพิ่มพูนฝึกทักษะทางสติปัญญาของผู้สูงอายุมักมีผู้จัดทำขึ้นน้อย สิ่งนี้จัดทำมักเป็นสิ่งที่ซ้ำ กับที่ผู้สูงอายุเคยพบเห็นมาแล้ว จึงทำให้ขาดแรงจูงใจเพื่อเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ยังตื่นตัวมักมีภูมิปัญญาสูงกว่าคนวัยอื่นๆ (Lefrancois 1993 : 608-609 อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545 : 597)

เมื่อทราบกระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุดังที่กล่าวมาเช่นนี้แล้ว บรรณารักษ์ต้องจัดหาทรัพยากรห้องสมุด รวมทั้งกิจกรรมใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับวัยและเวลาหลังเกษียณของผู้สูงอายุ เพื่อดูแลสุขภาพกายและจิตใจของผู้รับบริการ เช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร กีฬาเบาๆ ดนตรี ศิลปะ หัตถกรรม กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมอาสาสมัคร การท่องเที่ยว ฯลฯ นอกจากนี้ควรจัดหาความรู้ด้านต่างๆ มาบริการผู้สูงอายุ อาทิ การเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบสถานภาพทางสังคมใหม่ เช่น การเป็นปู่ย่าตายายที่ดี การกระทำตัวเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับบุตรหลานและคนรุ่นใหม่ เช่น การเขียนหนังสือเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ให้ผู้อื่น การเป็นวิทยากรอาสาสมัคร กรรมการมูลนิธิ ชมรม สมาคมต่างๆ ซึ่งจะช่วยทำประโยชน์ให้สังคมอีกมาก

บทบาทของบรรณารักษ์ยุคใหม่ในฐานะนักสารนิเทศหรือนักสารสนเทศ

ในบรรดากลุ่มวิชาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ อันได้แก่ นักคอมพิวเตอร์ โปรแกรมเมอร์ นักวิเคราะห์ระบบ นักเอกสารสนเทศ และบรรณารักษ์ ดูเหมือนว่าบรรณารักษ์จะเป็นวิชาชีพที่ได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศในทางลบมากกว่าทางบวกในระยะแรกๆ เพราะต้องเผชิญกับสภาพการณบีบคั้นในหลายๆ ด้าน นับตั้งแต่ต้องพยายามเรียนรู้ในสิ่งที่ตนไม่เคยรู้มาก่อน ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ ต้องพยายามติดตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานห้องสมุด และต้องมีความพร้อมทั้งในด้านความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้ (กุลธิดา ท้วมสุข, 2541:74) นอกจากนี้บรรณารักษ์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการอ่านและจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์ เพื่อจะสามารถให้บริการแก่ผู้รับบริการได้ทุกเพศ ทุกวัย และที่สำคัญต้องรู้ภาวะตลาดหรือความต้องการของผู้รับบริการ จึงจะได้ชื่อว่าเป็น “นักสารนิเทศ หรือ นักสารสนเทศ” ตามบทบาทของบรรณารักษ์ยุคใหม่

คำว่า “นักสารนิเทศ หรือ นักสารสนเทศ” (Information Professional) เป็นคำที่เพิ่งปรากฏอยู่ในศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถานเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่ง Stuart (1982) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ ผู้ที่สามารถคิดได้อย่างลึกซึ้งและมีเหตุผล สามารถนำความรู้ที่ได้มาผสมผสานกับความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างมีระบบและสืบค้นสิ่งที่ต้องการได้ ดังนั้น ผู้ชำนาญการทางสารนิเทศ หรือ บรรณารักษ์ยุคใหม่ จะต้องศึกษาเพื่อให้มีความสามารถ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่สามารถเจรจาและวิเคราะห์ความต้องการของผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี
2. เป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกและมียุทธวิธีต่างๆ ในการสืบค้นสารนิเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เป็นนักการศึกษาที่คุ้นเคยกับความรู้ในสาขาวิชาแขนงต่างๆ ในทุกรูปแบบ
4. เป็นสื่อกลางทางสารนิเทศ ที่สามารถให้บริการข่าวสารทันสมัยแก่บุคคลที่มาขอรับบริการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

จะเห็นได้ว่าบรรณารักษ์เป็นวิชาชีพที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต มีบทบาทต่อการให้บริการข้อมูล ข่าวสาร และความรู้แก่บุคคล ชุมชน และสังคม ต้องทำงานในแหล่งที่มีข้อมูล ความรู้ ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และต้องทำงานแบบนักประชาสัมพันธ์ในฐานะผู้ให้บริการสารสนเทศและความรู้ต่างๆ แก่ผู้รับบริการทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยเหตุที่ความคิดเรื่องสังคมฐานความรู้ เริ่มเป็นที่กล่าวถึงและยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาใหม่จะต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในหลายสถานที่ ห้องสมุดจัดว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้แห่งหนึ่งที่ควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสมบรรยากาศที่ดีจะช่วยให้การเรียนรู้มีความสุขและสร้างความสนใจที่อยากจะเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยการจัดห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต จัดให้มีข้อมูลข่าวสารทันสมัยและมีความหลากหลาย

มีกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น จัดอบรม สัมมนา จัด Learning Forum บริการสืบค้นข้อมูลออนไลน์ บริการอินเทอร์เน็ต จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ

มนุษย์วัยต่างๆ จะมีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม และประสบการณ์ที่ต่างกัน จึงมีความต้องการเรียนรู้แตกต่างกันตามวัย มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและการเรียนรู้ก็เป็นกิจกรรมที่ทำได้ตลอดชีวิต บรรณารักษ์จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในวัยต่างๆ ซึ่งควรต้องนำแนวความคิดสองส่วน คือ “ความสำคัญของคน” กับ “ศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต” มาบูรณาการเข้าด้วยกัน แล้วจัดบริการห้องสมุดและสารสนเทศให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้รับบริการ

บรรณานุกรม

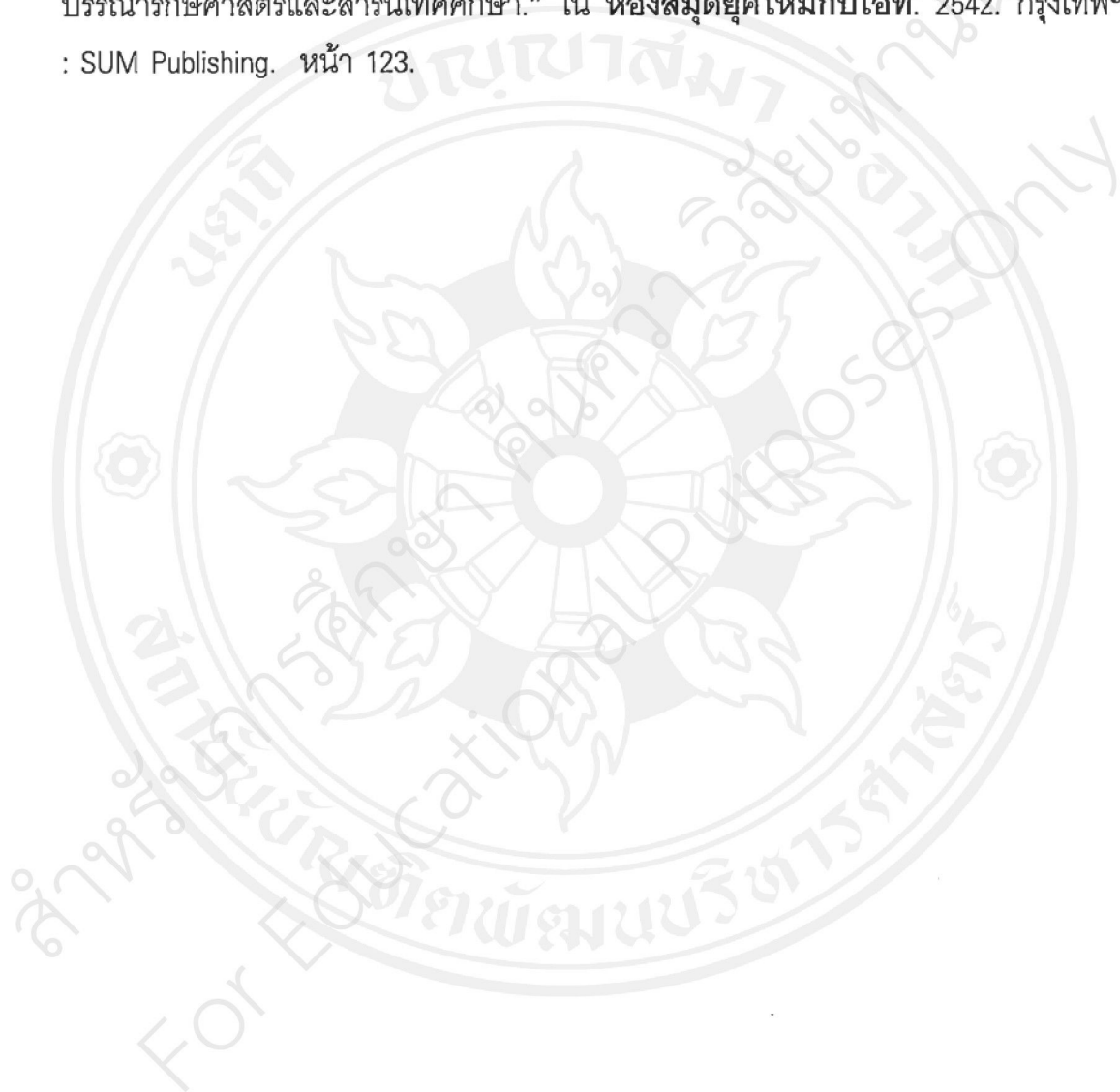
- กุลธิดา ท้วมสุข. 2541. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ : บทบาทที่เปลี่ยนแปลง. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 16 (1) พฤษภาคม-ตุลาคม: 71-82.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2522. ความสำเร็จในชีวิตเริ่มในวัยก่อนเรียน. ช่วยกันมองเด็ก จุลสารพิเศษปีเด็กสากล สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. : 23-34.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. 2546. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- รู้จักนักคิด. 2546. สื่อพลัง 11(3) กรกฎาคม-กันยายน: 18-23.
- แหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. สื่อพลัง 11 (3) กรกฎาคม-กันยายน: 2-17.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2547. แหล่งเรียนรู้อยู่ “วัด” ไม่ใช่ “สโมสรโซเลี่ยน” มติชน. 26 ส.ค. 2547; 27(9665): 34.
- แหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. 2546. สื่อพลัง 11(3) กรกฎาคม-กันยายน: 2-17.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2545. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรรัตน์ วงศ์เสงี่ยม. 2544. “ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ.” ใน กระทรวงศึกษาธิการ 109 ปี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. หน้า 165-170
- 112 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. 2547. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

Jones, Rebecca. 1997. New technologies demand new roles : resistance is futile. **Computers in Libraries** 17(7) July-August : 32-38.

Rice-Lively, Mary Lynn and Racine, J. Drew. 1997. The role of academic librarians in the era of information technology. **Journal of Academic Librarianship** 23 (1) January : 31-41.

Stueart, R. 1982. "Libraries : A New Role." In **Books, Libraries, and Electronics : Essays on the Future of Written Communication**. New York : Knowledge Industry

Publishing, White Plains. อ้างถึงใน นงนาถ ชัยรัตน์. 2542. "ทางเลือกในการจัดการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศึกษา." ใน **ห้องสมุดยุคใหม่กับไอที**. 2542. กรุงเทพฯ : SUM Publishing. หน้า 123.



บทบาทของบรรณารักษ์

ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นายิกา เดิดขุนทด

ในยุคของสังคมฐานความรู้ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะวิชาชีพบรรณารักษ์จะได้รับผลกระทบโดยตรง บทความเรื่องนี้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทของบรรณารักษ์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้รับบริการสารสนเทศทุกเพศ ทุกวัยตามพัฒนาการของมนุษย์ เพื่อให้โลกใบนี้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง

THE ROLES OF LIBRARIANS FOR PROMOTING LIFE-LONG LEARNING

NAYIKA DERDKHUNTOD

In the knowledge-based society and the globalization, information and communication technology to change the current role of librarian and information professionals, especially librarians are to be direct impacted. Librarians must perceive their role to serve clients based on psychological development of human by sex, by age for promoting life-long learning.

บทบาทของบรรณารักษ์

ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นายิกา เดิดขุนทด *

โลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การที่ประเทศชาติหรือสังคมหนึ่งสังคมใดจะสามารถดำรงคงอยู่อย่างเข้มแข็ง มั่นคง และสงบสุขได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของคนในชาติหรือสังคมนั้นๆ ซึ่งวิถีทางในการสร้างศักยภาพของชนในชาติหรือสังคมที่ยั่งยืนนั้นมีหนทางเดียวคือ การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งได้บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษิตตามอัธยาศัย (สือพล้ง, 2546:2)

สายสุรี จุติกุล (2546:18) กล่าวว่า “การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ทุกคน ทุกวัยสามารถเรียนรู้ได้ทั้งในระบบการศึกษา นอกระบบ และตามอัธยาศัย และเรียนรู้กันได้ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นการเรียนรู้ตลอดเวลาและอย่างสม่ำเสมอ กระทำได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มนุษย์ไม่ควรหยุดที่จะไม่รู้ ต้องอยากรู้อยากเห็นตลอดเวลา อย่ายิ่งรู้มาก ยิ่งมีข้อมูลมาก ก็ยิ่งมีโอกาสในการตัดสินใจถูกต้องแม่นยำมากขึ้น”

มีผู้กล่าวถึงเสมอว่ามนุษย์เราทุกคนต่างปรารถนาให้ชีวิตของตนมีความสุข แต่ความสุขนั้นย่อมมิได้หมายเพียงการมีวัตถุปัจจัยในชีวิตพอดีเท่านั้น หากยังหมายถึงการมีปัญญาเป็นประทีปส่องทางสู่สิริสวัสดิภาพ อันเป็นความสุขสูงสุดของมนุษย์ด้วย ทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดปัญญาย่อมได้แก่ การศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นวิถีธรรมชาติ (สือพล้ง, 2546:1)

สำหรับชนชาติไทย ในอดีตแหล่งเรียนรู้ของสังคมไทยอยู่ที่วัด เพราะวัดเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้เป็นแห่งแรกตั้งแต่สมัยแรกเริ่มยุคสุวรรณภูมิจบจนถึงยุคทวารวดี ราวสองพันปีมาแล้ว ต่อมาในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงตระหนักว่า วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่แท้จริง จึงทรงสร้าง “วัดโพธิ์” เป็นแหล่งเรียนรู้ขนาดใหญ่ได้ชื่อว่าเป็น “มหาวิทยาลัย (University in Stone)” ของราชอาณาจักรสยามเป็นแห่งแรก (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547:34) จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ด้วยอิทธิพลจากการขยายอาณานิคมล่าเมืองขึ้นของชาติตะวันตก ได้ผลักดันให้สังคมไทยต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศตั้งกรมธรรมการขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 (112 ปี กระทรวงศึกษาธิการ, 2547:62) ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ (สุริยรัตน์ วงศ์เสงี่ยม, 2544:167) มีการ

* บรรณารักษ์ (ชำนาญการ) ระดับ 8. โครงการศูนย์อีสานสนเทศเพื่อการส่งเสริมและการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฝ่ายหอสมุดมหาวิทยาลัย สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปฏิรูปการศึกษาเพื่อรับเอาการจัดการศึกษาแบบตะวันตกมารับมือกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและภาวะคุกคามจากชาติตะวันตกนักล่าเมืองขึ้น ต่อเนื่องมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่จากราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ไทยนิยมสร้างวัดประจำรัชกาลเพื่อทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา หันมาสร้างโรงเรียนแทนและส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นสถานศึกษาแทนวัดและแทนที่แหล่งเรียนรู้อื่นที่มีอยู่ในขณะนั้น การศึกษาในระบบโรงเรียนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญแทนวัด ได้ขยายตัวแผ่กว้าง และสร้างรากฐานมั่นคงในประเทศไทย เกิดค่านิยมใหม่ว่า “**ความรู้มีเพียงที่โรงเรียน**” เน้นครูเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ศิษย์ตามความต้องการของครูเป็นหลัก ดังนั้นผู้ใดหากจะแสวงหาวิชาความรู้ต้องเข้ามาอยู่ในระบบโรงเรียน แต่สำหรับผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ก็สามารถศึกษาได้จากหน่วยงานของรัฐที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งให้เนื้อหาหลักสูตรเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ และเมื่อผ่านการศึกษาดังกล่าวก็ถือว่าได้สำเร็จการศึกษา การเรียนรู้ได้เสร็จสมบูรณ์ ความจำเป็นในการศึกษาหาความรู้ได้สิ้นสุดลงแล้ว คงเหลือแต่ความสนใจใฝ่รู้ของปัจเจกชนบางคน ซึ่งอาจมีเป็นพิเศษก็จะแสวงหาความรู้ต่อไปยังแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

การศึกษาของไทยยังคงดำเนินมาเช่นนี้ จนถึงปี พ.ศ. 2542 ประเทศไทยได้ปฏิรูปการศึกษาใหม่อีกครั้งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อรองรับกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลก แนวความคิดใหม่ในการจัดการศึกษาได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่จากเดิมเป็นแบบที่โรงเรียนป้อนความรู้ให้กับผู้เรียน ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียน คิดและเรียนตามศักยภาพและความสนใจของตนเป็นหลัก การศึกษาแนวใหม่ได้เน้นการจัดการศึกษาสู่ความคิดที่ว่า **ทุกส่วนทุกฝ่ายของสังคมสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้และผู้รับความรู้ถ้าช่วยกันทำให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน สังคมก็จะเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)”** ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้อยู่ทุกที่ ทุกเวลา อาทิ บ้าน บุคคล ชุมชน วัด พิพิธภัณฑ์สถาน ห้างสรรพสินค้า สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยาน วนอุทยาน ป่าชุมชน แหล่งท่องเที่ยว ห้องสมุด และเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงไม่ใช่การเรียนเพียงแค่วิชาการในโรงเรียนแล้วผู้เรียนจะหยุดเรียนทันที แต่ต้องฝึกตนให้เป็นผู้แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องจากทุกๆ แหล่งที่อยู่รายรอบตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานที่ทำงาน สิ่งแวดล้อม และแวดวงสังคม

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปรับปรุงสังคมไทยให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน บรรณารักษ์จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเนื้อหาของบทความที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทของบรรณารักษ์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใฝ่ศึกษาลดชีวิตในช่วงวัยต่างๆ ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นบทบาทของบรรณารักษ์แนวใหม่ที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในช่วงปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นในปัจจุบัน

บทบาทบรรณารักษ์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เมื่อกล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ การศึกษาตลอดชีวิต เราคงต้องกลับมาทบทวนใหม่อีกครั้ง ถึงความหมายและเหตุผลของการศึกษาตลอดชีวิต ตามนิยามในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542:2) ว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น การส่งเสริมให้คนไทยมีการศึกษาตลอดชีวิตจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในขณะที่การศึกษาตลอดชีวิตกำลังเป็นที่สนใจของทั่วโลก ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยกระบวนทัศน์ใหม่ ที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาประชาชนด้านความรู้คู่คุณธรรม เพื่อให้ประชาชนมีการศึกษาอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มุ่งความเจริญทางด้านธุรกิจ เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมเป็นหลัก เพื่อให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันในระดับนานาชาติได้ สิ่งที่ยังขาดไม่อาจมองข้ามได้เลย คือ ความร่วมมือกับรัฐในการแสวงหาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพื่อตอบสนองบุคคลได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการสนับสนุนส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ การสร้างนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า การฝึกอบรมทักษะต่างๆ ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ค้นคว้า การสืบสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การบริการชุมชน การสร้างสรรค์วงจรความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ ให้คนสามารถศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของห้องสมุดทุกประเภทในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมาก บรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดจึงต้องพัฒนาปรับปรุงตนเองโดยเริ่มที่จะต้องศึกษาสิ่งต่างๆ มากกว่าเดิมที่เคยมี เช่น บทบาทเป็นผู้มีหน้าที่สร้างเครื่องมือช่วยค้นคว้าเพื่อบริการแก่ผู้ใช้ บทบาทในการกลั่นกรองข้อมูล จัดหาสิ่งพิมพ์และสารสนเทศตามความต้องการของผู้ใช้ บทบาทในการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำโดยการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าเมื่อผู้ใช้มีปัญหา บทบาทเป็นผู้ทำหน้าที่สอนทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเข้าถึงแหล่งความรู้และเป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการสืบค้นข้อมูล ความรู้อย่างรวดเร็วทางอินเทอร์เน็ต หรือ ไซเบอร์เรียน (Cyberian) (Jones, 1997:32-38; Rice-Lively and Racine, 1997:32-34) ซึ่งบทบาทเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการตั้งรับที่คอยให้ผู้รับบริการเข้ามาหาเมื่อมีปัญหา เป็นการให้บริการเชิงรุกที่จะต้องรู้ภาวะตลาด คือ ความต้องการของผู้รับบริการ รู้จักการนำเสนอสารสนเทศให้กับผู้รับบริการหรือลูกค้าได้รวดเร็วขึ้น โดยจะต้องทันสมัยก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เป็นภาวะคุกคามอยู่ในขณะนี้

หากตั้งคำถามว่า บทบาทบรรณารักษ์ยุคใหม่ควรเป็นอย่างไร แหล่งการเรียนรู้ที่ไหน และบรรณารักษ์จะสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างไร เราจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบที่จะช่วยให้การเติบโตของมนุษย์เป็นไปอย่างมีคุณภาพ โดยศึกษาลำดับขั้นการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์วัยต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนี้

ระยะที่ 1 การเรียนรู้ช่วงวัยทารก อายุระหว่าง 0-2 1/2 ปี

ช่วงชีวิตตอนนี้อถือว่าเป็นวัยทองของการเรียนรู้ ลักษณะเด่นของวัยนี้คือ สมรรถภาพในการปรับตัว ทารกต้องเปลี่ยนวิธีการดำรงชีวิตจากครรภ์มารดาปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่รอบตัว เป็นวัยที่สามารถปลุกฝังทักษะต่างๆ ได้ครบทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งการปลุกฝังเรื่องคุณธรรม และจริยธรรม เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็ว ถ้าเด็กได้รับการพัฒนา ได้รับการกระตุ้นไปในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว จะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง เจตคติต่อการเรียนรู้ และวางพื้นฐานของการเรียน ช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ จีน เปียเจท์ (Jean Piaget) นักจิตวิทยาและชีววิทยาชาวสวิส เชื่อว่า การพัฒนาภาษามีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความคิดอย่างใกล้ชิดจนแยกไม่ออก และเชื่อว่ากระบวนการความคิดขั้นต่างๆ เป็นพัฒนาการที่ค่อยๆ เจริญขึ้นตั้งแต่ทารกแรกเกิดจนถึงขั้นเต็มทีในระยะวัยรุ่น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545:163)

เนื่องจากความลึกซึ้งของพัฒนาการความคิดและสติปัญญา ไม่ว่าวัยใดๆ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานกรรมพันธุ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและโอกาสที่เด็กจะได้เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมสำหรับวัยทารก ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากในการพัฒนาทางความคิดเร็วหรือช้า หรือลึกซึ้ง คือ

1. โอกาสที่เด็กจะได้เล่น เพราะการเล่นช่วยส่งเสริมความเข้าใจสิ่งแวดล้อมและเรียนรู้ธรรมชาติ

2. ความสามารถที่จะเข้าใจภาษา และใช้ภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจ

3. พัฒนาการของกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส เพราะระยะนี้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยอาศัยกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสเป็นสื่อเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเด็กได้มีโอกาสแตะต้อง ได้มองเห็น ได้ยินวัตถุที่ให้การเรียนรู้ จะช่วยพัฒนาความคิดและสติปัญญาอย่างมาก เด็กในวัยนี้พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการดูแลบุตร ดังนั้น บทบาทของบรรณารักษ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ ก็คือ การจัดหาทรัพยากรห้องสมุดเพื่อให้บริการแก่พ่อแม่และผู้ปกครองของเด็กได้ใช้ในการพัฒนาบุตรหลานของตนและให้คำแนะนำปรึกษาหรือมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสต่างๆ ทั้งด้วยการเห็นจากการอ่านหนังสือภาพ การได้ยินจากการขับกล่อมของพ่อแม่ อาทิจึงเพลงกล่อมเด็ก การฟังเทปบันทึกเสียงหรือวิทยุ โทรทัศน์ การได้เล่นทั้งจากของจริง และของเลียนแบบต่างๆ จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาได้รวดเร็วขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “การเล่น คือ การเรียน”